

6. Козарезенко Л.В. Державно-приватне партнерство як інструментарій фінансового регулювання розвитку людського потенціалу / Л.В. Козарезенко // *Фінанси України*. – 2014. – №2. – С. 89-91.

7. Кононенко К. Коруption в освітній галузі: загрози стратегічному розвитку українського суспільства / К. Кононенко, Т. Черненко // *Стратегічні пріоритети*. – 2014. – № 1(30). – С. 124.

8. Куклін О.В. Концептуальні засади інноваційного розвитку вищих навчальних закладів / О.В. Куклін [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy наука.com.ua/?op=1Srg=1186>

9. Лукьянова А.Л. Отдача от образования: что показывает метаанализ / А.Л. Лукьянова – М.: ГУ ВШЭ, 2010. – 60 с.

10. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – С. 13.

11. Подольских О.А. Первое исследование компетенций взрослых в России / О.А. Подольских, Д.С. Панов // *Вопросы образования*. – 2014. – №2. – С. 82-108.

12. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). – К.: Державна служба статистики України. – К., 2014. – С. 68.

13. Социальная составляющая инновационного развития. – М.: ИМЭМО РАН, 2014. – 134 с.

14. Старицька О.П. Важливість інноваційного розвитку вищої освіти при інтеграції в Європейське освітнє співтовариство / О.П. Старицька // *Інноваційна економіка*. – 2012. – №1(27). – С. 29-33.

15. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К.: ТОВ "Август Трейд", 2012. – С. 320.

16. Федорук Д. Державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я / Д. Федорук // *Юридична газета*. – 2013. – №41. – С. 34.

17. Хаустов В.К. Інноваційний потенціал структурних зрушень в Україні / В.К. Хаустов // *Економіка і прогнозування*. – 2014. – №2. – С. 85.

18. Millennium bectaration of the Millenium Development Gals for Ukraine [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://www.Vg.Undp.org/Ukraine/en/home.hkml>.

Надійшла до редколегії 16.08.14

Е. Гарашчук, д-р. екон. наук, доц.,
заместитель начальника управления организационного
и информационного обеспечения – начальник отдела взаимодействия с общественностью и СМИ
и международного сотрудничества ГИУЗ Украины,
В. Куценко, д-р. екон. наук, проф.,
главный научный сотрудник
ГУ "Институт экономики природопользования
и устойчивого развития НАН Украины"

ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ – ПРЕДПОСЫЛКА ПОВЫШЕНИЯ ЕГО КАЧЕСТВА

Раскрывается влияние образовательной сферы на состояние экономики, ее конкурентоспособность. Подчеркивается, что высшее образование является неотъемлемым компонентом экономики. Особое внимание уделено вопросам качества высшего образования, путям повышения ее инновационности, в том числе за счет улучшения финансового обеспечения, активизации деятельности государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: качество образования; высшее образование; системная трансформация; инновация; государственно-частное партнерство.

O. Garashchuk, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor,
Deputy Head of the organizational
and information support – the Head of the Public Relations and Media
and International Cooperation of the State inspection of educational institutions of Ukraine
V. Kutsenko, Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Chief Scientific Officer
State Institution "Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of NAS of Ukraine"

AN INNOVATIVE WAY OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION – A PREREQUISITE TO ENHANCE ITS QUALITY

Improving the quality of education needs to move her to an innovative way of development. The paper states that innovation in education – a key condition of its availability, efficient use of resources. Innovations in Education author examines how the introduction of something new in higher education, the implementation of new ideas, new methods. Reviewed state of scientific and technical progress in Ukraine, noting that the volume of scientific and technical work performed by enterprises grows. Emphasizes the role of higher education, which is an integral component of the economy. Systematized indicators characterizing the level of development of higher education in Ukraine. The changes that have occurred and the factors that led to them. Emphasized the importance of implementing the various components of the innovation in the educational process and proved a number of measures for its development. Revealed the importance of financial components to provide the resource base for the transition of the educational sector in the innovation way of development.

The need for structural changes in higher education, in training, which has a positive impact on the socio-economic performance of the country and the economic activity of the population. It is emphasized that confirm the activity of higher education transition to an innovative way of development is closely associated with this process in a secondary school. And therefore stresses the need for further computerization and informatization of secondary school and in higher education needs to accelerate the development and implementation of new learning technologies, formation of creative innovation teams and ensure their mobility, financial security model of higher education, including through public-private partnership.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics., 2014; 10(162): 24-30

УДК 330.341
JEL F21, F32

В. Шевченко, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТРУКТУРА ТОРГОВЕЛЬНИХ І ФІНАНСОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ЗОНАХ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

В статті розглянуто різні моделі угод про вільну торгівлю (УВТ) та зон вільної торгівлі (ЗВТ), визначено комплексний підхід до їх структури та результатів в умовах нестабільного глобального економічного середовища. Здійснено типологізацію моделей зон вільної торгівлі та результативності основних типів та видів фінансових зв'язків між країнами. Обґрунтовано підходи до визначення результативності зон вільної торгівлі. Встановлено, що для УВТ транзитивних економік характерним є концентрація торговельних потоків учасників, тоді як фінансові та інвестиційні зв'язки здійснюються переважно з розвинутими країнами. Визначено основні напрямки підвищення результативності фінансових зв'язків в зонах вільної торгівлі.

Ключові слова: угоди про вільну торгівлю, зони вільної торгівлі, міжнародні торговельні потоки, міжнародні фінансові зв'язки, міжнародний рух капіталу, банківська інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Розширення угод про вільну торгівлю (УВТ), країни-учасниці яких часто назива-

ють зонами вільної торгівлі (ЗВТ), є тенденцією сучасних міждержавних економічних відносин та міжнарод-

них ринків. Угоди про вільну торгівлю базуються на запровадженні преференційних митних тарифів, укладаються як між розвинутими країнами, так і країнами що розвиваються, трансформаційними та зростаючими економіками. УВТ стали важливим напрямком глобалізації економіки, оскільки сприяють міжнародній торгівлі товарами та послугами, міжнародним інвестиціям, транскордонній виробничій кооперації.

Зони вільної торгівлі створюються та діють у різних форматах – за номенклатурою включених до угод товарів і послуг, кількістю країн-членів, масштабами участі країн, коли окремі держави є учасниками різних угод – як багатосторонніх, так і двосторонніх. Сучасною тенденцією є також проведення переговорів про створення мега угод про вільну торгівлю за участю провідних розвинутих країн і економічних союзів – США і ЄС, США і Японії.

Розвиток взаємної торгівлі у ЗВТ по різному впливає на фінансові та інвестиційні процеси, які мають вирішальний вплив на економічне зростання.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження змісту, структури та економічних ефектів зон вільної торгівлі в останні десятиліття проводилося в працях Дж. Бгаваті (J.Bhagwati), Р.Болдуїна (R.Baldwin), Б.Ейхенгріна (B.Eihengreen), П.Кругмана (P.Krugman), А.Крюгера (A.Krueger), Р.Лоренса (R.Lawrence), М.Обстфельда (M.Obstfeld), Р.Феєнстра (R.Feenstra), Дж.Френкеля (G.Frankel) та інших.

Українські вчені В.Будкін, Д.Лук'яненко, А.Румянцев, А.Філіпенко та інші досліджували ЗВТ в контексті інтеграції та глобалізації економіки. І.Бураковський, О. Шнірков всебічно аналізували економічні наслідки входу України до різних моделей ЗВТ.

Невирішені частини загальної проблеми. У дослідженні ЗВТ вони переважно розглядаються як угоди рівноправних сторін з огляду на те, що преференційні умови розповсюджуються на всіх учасників ЗВТ. При цьому різна "економічна вага" учасників у деяких ЗВТ та нетарифні обмеження, як правило, не приймаються до уваги. Щодо мети ЗВТ, акцент переважно робиться на преференційних умовах торгівлі та прогнозованих економічних результатах, що залежать від економії на митних платежах. Аналіз основних результатів функціонування зон вільної торгівлі здійснюється різними методами, в основні яких лежить вимірювання впливу запровадження торговельних преференцій на обсяг і структуру взаємної торгівлі, експорт та імпорт, національне виробництво та добробут. Разом з тим економічні вигоди за рахунок умов торгівлі в ЗВТ в умовах глобальної нестабільності, волатильності світових товарних ринків не можуть мати сталого характеру.

Розвиток торгівлі між країнами в результаті УВТ впливає і на інші пов'язані аспекти – конкурентоспроможність країн, інвестиційні процеси, валютні курси, рух капіталу, банківські послуги та інше. В сучасних умовах торговельна основа ЗВТ повинна все більше розглядатися у взаємозв'язку з впливом на інвестиційні та фінансові потоки між країнами. Тому взаємодія торговельних та фінансових зв'язків у ЗВТ набуває все більшого значення, потребує аналізу та удосконалення регуляторних умов.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних основ, визначення структурних характеристик та ефектів зон вільної торгівлі, торговельних та фінансових потоків у ЗВТ, співвідношення внутрішніх фінансових зв'язків в рамках ЗВТ із глобальними, що залежать від основних суб'єктів міжнародних фінансових ринків.

Для виявлення місця ЗВТ у системі міжнародних фінансових потоків доцільно використовувати кілька наукових методів, в тому числі структурний аналіз, та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішня торгівля є одним із основних параметрів розвитку національної економіки, її конкурентоспроможності та інтеграції у світові ринки. Випереджаюче зростання міжнародної торгівлі є рисою глобалізації економіки, тісно пов'язано з системними економічними процесами – лібералізації доступу до світових товарних та фінансових ринків, транснаціоналізації виробництва, банківською інтернаціоналізацією, міжнародним рухом капіталу, інтеграцією фінансових ринків.

Процес глобалізації об'єктивно є нестабільним та суперечливим, супроводжується посиленням як інтеграції (взаємозалежності), так і регіоналізації національних економік. Зони вільної торгівлі за змістом є системою преференційної лібералізації зовнішньої торгівлі у рамках пари або групи країн, в основі якої лежить зниження імпорتنних тарифів відносно партнерів угоди по ЗВТ. Розширення зон вільної торгівлі як інституту регіональної торговельної лібералізації та інтеграції, що сприяє зростанню обсягів взаємної торгівлі країн-учасниць, необхідно розглядати як форму поєднання одночасно регіоналізації та глобалізації економіки.

Формування зон вільної торгівлі ґрунтується на понятті "натуральних торговельних партнерів" (natural trade partners). Це поняття виходить з того, якщо дві країни є сусідніми або географічно близькими, то тим менше транспортні та інші витрати у їх взаємній торгівлі та тим більше повинні бути її обсяги. Така можливість створення додаткових обсягів взаємної торгівлі "натуральних торговельних партнерів" певною мірою пояснює той факт, що значна частина ЗВТ є двосторонніми – між сусідніми країнами – та регіональними – між географічно близькими країнами.

В різних наукових джерелах суть зон вільної торгівлі розглядається по-різному: 1) ЗВТ як преференційна торговельна угода і інструмент торговельної політики, для якого визначальним є надання стимулів торгівлі шляхом скорочення митних тарифів; 2) ЗВТ є однією з форм економічної інтеграції країн на основі єдиних митних тарифів у торгівлі між країнами-учасниками, де основним є збільшення стабільних торговельних потоків і за рахунок цього досягнення більш високого рівня взаємозв'язку економік.

Важливими факторами формування ЗВТ розглядаються подібність економічних структур та величина економіки країн, що дозволяє використовувати ефект економії масштабу в діяльності зон вільної торгівлі. Результативність ЗВТ також залежить від різниці відносної продуктивності факторів виробництва в різних країнах-учасниках відповідно до порівняльних переваг Хекшера-Оліна.

Таким чином, зона вільної торгівлі є системним багатоплановим утворенням, формує специфічну підсистему міжнародних економічних відносин як окремої країни-учасника, так і глобальної економіки в цілому. Як відособлена в системі зовнішньоекономічних відносин цілісність ЗВТ є одночасно:

- інституційним транскордонним утворенням, заснованим на контрактних відносинах,
- сукупністю специфічних економічних відносин між національним та міжнародним ринком,
- інструментом міжнародної торговельної політики двох або групи країн,
- інструментом узгодження торговельних інтересів країн та подолання пов'язаних суперечностей,
- інструментом стимулювання та регулювання структури експорту та імпорту,
- інструментом ціноутворення у зовнішній торгівлі,

- механізмом отримання економічних переваг від зменшення витрат у торгівлі та збільшенні доходів від неї,
- механізмом отримання економічного ефекту від зовнішньої торгівлі та підвищення добробуту.

Диверсифікація участі країн різного рівня розвитку економіки в ЗВТ означає, що вони в сучасних умовах повинні розглядатися не як гомогенізовані, а структуровані об'єднання. При визначенні структурних та просторових моделей зон вільної торгівлі (structural and

spatial models of free trade areas) для типологізації країн доцільно використовувати такі визначення як "Північ" або N (North) для розвинутих країн-членів ОЕСР та "Південь" або S (South) для зростаючих економік та країн, що розвиваються. Тоді основні структурно-просторові моделі зон вільної торгівлі визначаються різною комбінацією країн-учасниць:

Модель ЗВТ	Основні учасники ЗВТ	Джерела ефектів	Обмеження діяльності
NN "Північ-Північ"	розвинуті країни	Економія масштабу Відносна продуктивність факторів Доступ до ринків	Невелика різниця у продуктивності факторів Невеликий ефект для членів ВТО
NS "Північ-Південь"	розвинуті країни, зростаючі економіки і країни, що розвиваються	Економія масштабу Відносна продуктивність факторів Технологічна різниця Доступ до ринків	Умови для інвестицій та трансферу технологій
SS "Південь-Південь"	зростаючі економіки і країни, що розвиваються	Економія масштабу Доступ до ринків	Відносно низький технологічний рівень

Рис. 1. Основні структурно-просторові моделі та джерела ефекту зон вільної торгівлі

Джерело: складено автором на основі узагальнення структур ЗВТ

Модель NS "Північ-Південь" може принести найбільший потенційний ефект для зростаючих економік і країн, що розвиваються, за рахунок використання можливостей для збільшення загальної продуктивності факторів виробництва та доступу на розвинуті ринки. При цьому такі потенційні можливості можуть бути використані тільки у випадку, коли у таких ЗВТ відсутні або мінімальні неторговельні обмеження, такі, наприклад, як лімітований доступ до логістичної інфраструктури експорту, вилучення з режиму ЗВТ та інші..

Визначення економічного змісту поняття "зона вільної торгівлі", їх типологія та структурні характеристики можна здійснити за різними класифікаційними ознаками.

В документах міжнародних економічних організацій та наукових дослідженнях використовуються різні типологічні підходи до визначення угод (зон) вільної торгівлі.

Преференційні торговельні угоди (preferential trade agreements) базуються на тому, що основним інструментом міждержавних торговельних угод є встановлення преференційних тарифів або скасування тарифів у взаємній торгівлі. Частина тарифних обмежень зовнішньої торгівлі країн та її зменшення визнається основним результатом лібералізації у ЗВТ. Основними видами преференційних торговельних угод є зони вільної торгівлі (free trade area) та митні союзи (customs union), в останніх преференційні тарифи доповнюються спільними тарифами щодо торгівлі з третіми країнами.

Регіональні торговельні угоди (regional trade agreements) укладаються між так званими "натуральними торговельними партнерами", під якими розуміються сусідні країни, що мають порівняльний рівень економічного розвитку, та багатосторонні торговельні угоди між країнами одного регіону.

Економічна інтеграції (economic integration agreements) охоплює сукупність різного рівня форм торговельної інтеграції, фінансової лібералізації, інвестиційного партнерства та економічної інтеграції.

Типологічна диференціація зон вільної торгівлі відображає можливості поліваріантної стратегії кожної країни щодо участі у ЗВТ. Іншими словами, окрема країна може брати участь у різних видах зон, а також бути партнером конкретної країни к різних форматах зон вільної торгівлі – як у двосторонньому, так одночасно і багатосторонньому форматі.

За нашими розрахунками за даними статистичної бази ВТО, у 2011 р із загальної кількості діючих угод 90 % були угоди про зони вільної торгівлі та 10 % – угоди щодо митних союзів. Переважання зон вільної торгівлі обумовлено тим, що такі угоди найбільш адекватно відповідають принципам Всесвітньої торговельної організації, фіксують рівність учасників, містять умови торговельної лібералізації та конкуренції.

Зони вільної торгівлі на відміну від митних союзів не створюють передумови для митно-фіскальної консолідації в інтересах найбільшого учасника та нерівноправні умови для інших торговельних партнерів шляхом запровадження митних бар'єрів для третіх країн.

Основними характеристиками економічного та технологічного рівню розвитку країн-учасниць з точки зору гармонізації взаємовідносин учасників та результативності ЗВТ можна вважати наступні:

1. Диференціація рівнів економічного розвитку учасників багатосторонніх зон вільної торгівлі – до них входять різні за рівнем розвитку країни: розвинуті країни, трансформаційні економіки, зростаючі економіки.

2. Гармонізація рівнів та структур економіки країн-учасниць зон вільної торгівлі – до конкретної ЗВТ можуть входити країни: а) порівняльного рівня економічного розвитку; б) різного рівня та структури економіки, як наприклад розвинуті та трансформаційні економіки.

3. Просторова композиція ЗВТ визначається географічними факторами та може мати форму географічно-близької ЗВТ, що включає сусідні країни або певної регіональної спільноти, або географічно-віддаленої ЗВТ, що включає країни різних регіонів, наприклад зона вільної торгівлі США – Ізраїль.

4. Основними структурними характеристиками зон вільної торгівлі можна вважати кількість учасників, масштаб охопту експортної номенклатури товарів та послуг, частку взаємного торгівлі та інвестицій.

5. Різні комбінації участі країн: окремі країни є учасниками різних угод щодо вільної торгівлі – як багатосторонніх, так і двосторонніх.

6. Відповідність та взаємне доповнення економік визначають різні моделі взаємодії в ЗВТ а) моноцентрична модель, коли у конкретній ЗВТ домінує економічний потенціал, торговельна концентрація та відповідно переговорна сила одного великого переважаючого парт-

нера (наприклад, Росія в зоні вільної торгівлі Росія-Вірменія), така модель часто є політично мотивованою; б) поліцентрична модель, коли країни формують та розвивають ЗВТ на основі рівних прав, взаємної вигоди та урахування економічних інтересів кожного учасника незалежно від його економічного потенціалу та питомої ваги у торгівлі, наприклад АСЕАН.

Основними системними тенденціями розвитку взаємодії країн-учасниць в ЗВТ можуть бути ті, що сприяють економічному зближенню, рівноправних економічних стосунків, інвестиціям:

а) гармонізація основних умов діяльності ЗВТ та країн-членів – регуляторних, конкуренції, інвестиційних та умов ведення бізнесу;

б) взаємодоповнююча лібералізація шляхом поєднання участі країн в багатосторонніх ЗВТ з укладання окремих країн-учасницями певної багатосторонньої зони також двосторонніх зон з метою додаткової лібералізації та скасування тарифів у взаємній торгівлі;

в) конвергенція рівнів економічного розвитку та структури взаємної торгівлі на основі конкурентних переваг;

г) співіснування тенденції конвергенції з дивергенцією у окремих економічних, торговельних та валютних сферах.

Створення та функціонування ЗВТ обумовлено метою отримання додаткових ефектів у вигляді збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та її внеску в економічне зростання країн. Досягнення такої основної мети повинно слугувати основним принципом оцінки результативності ЗВТ. На практиці наслідки діяльності ЗВТ мають різноплановий характер, тому оцінка результативності ЗВТ повинна враховувати різні аспекти та носити комплексний характер.

Теоретичні підходи до вимірювання результативності ЗВТ та аналізу їх ефективності повинні відображати специфіку їх змісту, структури та економічних відносин. Створення та функціонування зон вільної торгівлі спрямовано на лібералізацію зовнішньої торгівлі між країнами-учасницями шляхом зменшення або скасування митних тарифів та інших торговельних витрат, за рахунок чого змінюється обсяг та структуру експорту та імпорту країн-учасниць.

Функціонування ЗВТ одночасно зі змінами обсягу та ефективності зовнішньої торгівлі впливає на конкурентні переваги, інвестиційну привабливість та фінансові зв'язки учасників ЗВТ. Такі непрямі результати вимагають дослідження теоретичних та прикладних аспектів більш широкої оцінки результативності зон вільної торгівлі, в тому числі в сфері фінансових зв'язків між країнами. Необхідне комплексне дослідження багатоаспектного змісту та відповідно всіх основних результатів та ефектів ЗВТ – як прямих, так і опосередкованих. Відпо-

відно для цього необхідно застосувати системний комплексний підхід до основних результатів та ефектів створення і функціонування зон вільної торгівлі.

Вимірювання якісних та кількісних параметрів функціонування зон вільної торгівлі доцільно здійснювати шляхом визначення результативності та основних ефектів – якісних та кількісних. Результативність ЗВТ повинна відображати їх якісні та кількісні характеристики як новоствореної інституційно-регуляторної спільноти (структури), тоді як ефекти повинні відображати системні та економічні результати їх функціонування.

Основні параметри функціонування ЗВТ можуть бути систематизовані наступним чином:

1. Інституційно-регуляторні – вид ЗВТ, кількість учасників, сумарний ВВП, кількість (частка) лібералізованих тарифів зовнішньої торгівлі товарами та послугами.

2. Просторово-регіональні – населення та територія країн-учасниць, регіональна концентрація експорту та імпорту, інфраструктура зовнішньої торгівлі. Для аналізу впливу географічних факторів на торговельні та фінансові потоки часто використовується гравітаційна модель. Вона встановлює зв'язок масштабу та результатів торговельних та фінансових потоків від специфічних показників країн-учасниць: відстані від країнами, показників економічного розвитку, інституційного розвитку, зовнішньої торгівлі, взаємних інвестицій та інших факторів.

3. Ринкові – частка взаємного експорту та імпорту у зовнішній торгівлі країн-учасниць ЗВТ, частка експорту та імпорту по основним товарним групам у зовнішній торгівлі країн-учасниць ЗВТ, зміна співвідношення торгівлі в рамках ЗВТ та рештою світу.

Зони вільної торгівлі традиційно розглядаються як монофункціональна структура, що передбачає скорочення витрат внаслідок зменшення митних тарифів та збільшення взаємної торгівлі між країнами-учасницями. Але цінові умови та обсяги торгівлі впливають також і на інші параметри відносин між країнами, в першу чергу банківську діяльність, фінансування зовнішньої торгівлі, рух капіталу та інвестиційну процеси. Фінансові ефекти відображають вплив створення ЗВТ в сфері фінансових зв'язків між країнами – торговельні розрахунки, кредитування експорту та імпорту, діяльність іноземних банків країн-учасниць ЗВТ, прями іноземні інвестиції та рух капіталу, транскордонні операції на фінансових ринках. Тарифна лібералізація у зовнішній торгівлі учасників ЗВТ також впливає на конкуренцію у сфері товарів та послуг, компаній та галузей, національної конкурентоспроможності.

Зміна обсягів та структури зовнішньої торгівлі в результаті створення ЗВТ впливає на фінансові потоки (financial flows) між країнами-учасницями ЗВТ. Основні типи фінансових зв'язків у рамках ЗВТ можна визначити наступні:

Типи фінансових зв'язків	Види фінансових зв'язків	Результати фінансових зв'язків
Міжнародне торговельне фінансування	зовнішньо торговельні розрахунки, експортне фінансування, валютна структура зовнішньо торговельних розрахунків	ефективні торговельні розрахунки, кредитування торгівлі, зменшення валютних ризиків
Міжнародна банківська діяльність	інтернаціоналізації банківських послуг, іноземний банківський капітал	доступ до банківських послуг, конкурентоздатність банків
Прямі іноземні інвестиції	прямі іноземні інвестиції, транскордонне виробництво, міжнародні злиття та поглинання	Приплив капіталу, трансфер технологій, доступ до міжнародних ринків
Міжнародні фінансові операції	Міжнародні портфельні інвестиції, міжнародне кредитування, міжнародні облигації	Приплив довгострокового капіталу

Рис. 2. Основні типи та види фінансових зв'язків у зонах вільної торгівлі

Джерело: складено автором на основі узагальнення діяльності ЗВТ

Торгівельне фінансування у ЗВТ впливає на: зміни обсягів та регіональної структури зовнішньо торгівельних розрахунків, концентрація експортного фінансування у банках країн-учасниць ЗВТ, зміни валютної структури зовнішньо торгівельних розрахунків. Міжнародна банківська діяльність у рамках ЗВТ здійснюється шляхом інтернаціоналізації банківських послуг та банківського капіталу, розширення діяльності банків з іноземним капіталом. Прямі іноземні інвестиції у ЗВТ здійснюються перш за все як торговельно – пов'язані інвестиції у логістично-збутові системи, міжнародну кооперацію, транскордонне виробництво, міжнародні злиття та поглинання в рамках ЗВТ. Операції на міжнародних фінансових ринках спрямовані на залучення портфельних інвестицій, експортне та синдиковане кредитування, розміщення міжнародних облігацій.

Функціонування зон вільної торгівлі та їх вплив на фінансові зв'язки між країнами в сучасних умовах необхідно аналізувати перш за все з урахуванням сучасних факторів глобального економічного та фінансового середовища. Такими є перш за все наслідки глобальної фінансової кризи 2008-2009 років, зовнішні шоки та посткризові зміни в глобальному економічному розвитку.

Зовнішні шоки опосередковують транскордонну передачу коливань від міжнародних до національних ринків. Вразливими для зовнішніх шоків перш за все є малі та середні економіки, експорто – та імпортозалежні країни з недостатньо розвинутими банківськими та фінансовими системами. До потенційно найбільш вразливих до шоків країн можна віднести велику групу зростаючих і транзитивних економік.

Зовнішні шоки в період кризи 2008-2009 років вплинули на функціонування існуючих та фактично стимулювали утворення нових зон вільної торгівлі. Тим самим проявилася стабілізуюча функція ЗВТ у міжнародній торгівлі та економічному зростанні.

Основними зовнішніми чинниками для кризи української економіки в 2008-2009 роках була комбінація товарних та фінансових зовнішніх шоків.

Зовнішні товарні шоки виявилися у значному скороченні попиту та цін на основні товари українського експорту в починаючи з середини 2008 року. В результаті скоротилися надходження валютної виручки від експорту, виникли проблеми на валютному ринку та відбулася девальвація гривні. Це в свою чергу обумовило фінансові шоки, подорожчання імпорту, проблеми з обслуговуванням зовнішніх кредитів корпоративного та державного секторів, обслуговування валютних кредитів всередині країни.

Відбулося додаткове скорочення експорту в результаті протекціоністських заходів основних імпортерів та лібералізації зовнішньої торгівлі в результаті приєднання до СОТ у 2008 році, що також можна віднести до зовнішніх шоків. Відчутно скоротилися зовнішні трансфери трудових мігрантів в результаті кризового зниження їх доходів та зайнятості.

Зовнішні товарні шоки відобразилися у значному скороченні експорту та імпорту товарів і послуг протягом року після початку фінансової кризи – у 2009 році таке скорочення у порівнянні з 2008 роком відповідно становило 52 % та 56 %.

Зовнішні фінансові шоки обумовили реверсивні тенденції руху капіталу як в силу погіршення умов зовнішнього фінансування, так і погіршення інвестиційного клімату в країні. У 2009 році значно скоротилось надходження прямих іноземних інвестицій, кінця 2013 року їх передкризовий рівень ще не відновлено. Приплив іноземних кредитів та облігацій до 2008 року змінився відтоком коштів починаючи з 2009 року на погашення ра-

ніше отриманих зовнішніх запозичень, особливо у корпоративному та банківському секторах..

Таким чином, вплив зовнішніх шоків на економіку України проявився як порушення зовнішньої та внутрішньої рівноваги на товарному, валютному та фінансовому ринках. суттєву зміну умови торгівлі та конкурентоздатності.

Україна має відкриту економіку з високою концентрацією експорту та імпорту, фактично регульований валютний курс до 2013 року був змінений на ринковий з початку 2014 року, що спричинило значні коливання валютного курсу та девальвацію гривні. Це суттєво змінило конкурентоспроможність більшості товарів українського експорту незалежно від рівня митних тарифів, а також сприяло скороченню імпорту.

В сучасних умовах країна повинна активно стимулювати експорт та одночасно здійснювати модернізацію в умовах дефіциту зовнішнього фінансування. Це стимулює політику входження до зон вільної торгівлі з основними торгівельними партнерами з метою покращення умов для збільшення взаємної торгівлі, підвищення конкурентоздатності експорту та стимулювання економічного зростання.

Нестабільність світових товарних ринків, повільні структурні зміни, скорочення можливостей зовнішнього фінансування негативно впливають на зростаючі економіки Центральної Європа та СНД, супроводжуються уповільненням економік Азії та Китаю. Такі прогнози повинні посилити мотивацію країн до активізації взаємної торгівлі, в тому числі в рамках існуючих та створення нових зон вільної торгівлі.

Зростаючі та трансформаційні економіки не можуть досягти суттєвого підвищення конкурентоздатності на існуючій технологічній базі, а здійснення стратегій модернізації та інновацій вимагає інтенсивного розвитку наукових досліджень, обмежується можливостями державного фінансування, дефіцитом венчурного капіталу та зовнішнього капіталу.

Функціонування зон вільної торгівлі у сучасних умовах повинно бути спрямовано не тільки на зростання обсягів торгівлі, а на її структурні зміни – все більшої орієнтації на розвиток транскордонної кооперації, вертикальних виробничих зв'язків на сучасній технологічній основі. Виходячи з цього, роль зон вільної торгівлі у стимулюванні прямих іноземних інвестицій, поширенні високих технологій, науково-дослідної та інноваційної кооперації повинна зростати. Така стратегічна орієнтація буде сприяти більшій стійкості ЗВТ в умовах динамічної міжнародної ринкової кон'юнктури.

Вплив ЗВТ на розвиток торгівлі пов'язаний одночасно з фінансовими потоками як з членами ЗВТ, так і з глобальними фінансовими ринками. Тому фінансові потоки у ЗВТ залежить як глобального фінансового середовища, так і від специфічного впливу вільної торгівлі.

В якості глобальних факторів розвитку фінансових потоків у ЗВТ можна розглядати такі:

- обсяг та стан глобальної фінансової ліквідності;
- стан та тенденції глобальних фінансових ринків;
- умови доступу на глобальні фінансові ринки для зростаючих і трансформаційних економік;
- структура та тенденції транскордонного руху капіталу;

інтернаціоналізація міжнародних банків.

Специфічними для зон вільної торгівлі факторами розвитку фінансових потоків є наступні:

- рівень інфляції та стабільність валютних курсів країн-учасниць;
- валютна структура зовнішньоторгівельних платежів у ЗВТ;

- рівень розвитку національних фінансових ринків;
- умови та відносний рівень прямих іноземних інвестицій;
- регіональна концентрація фінансових потоків;
- присутність іноземних та партнерських по ЗВТ банків в національній фінансовій системі.

Вимірювання динаміки фінансових зв'язків в рамках ЗВТ повинно базуватися на співставленні структурних змін у зовнішній торгівлі з показниками питомої ваги взаємних прямих і портфельних іноземних інвестицій,

транскордонних злиттів та поглинань у фінансовому секторі, міжнародних банківських операцій та транскордонного кредитування.

В рамках ЗВТ можуть бути різні співвідношення динаміки зовнішньої торгівлі, іноземних інвестицій та банківської інтернаціоналізації між країнами-партнерами та із іншими – паралельний чи доповнюючий розвиток або асиметрична динаміка.

Таблиця 1. Регіональна структура торговельних та фінансових потоків України, %, 2012 р.

	Частка в зовнішній торгівлі України, %	Частка в нагромаджених прямих іноземних інвестиціях, %	Частка в банківському капіталі України, %
Росія	25	7	12
Інші країни СНД	11	2	1
ЄС	26	75	25

Джерело: розраховано автором на основі: [1]

Регіональна концентрація торговельних та фінансових зв'язків свідчить про те, що на Росію та СНД припадає 36 % зовнішньої торгівлі України. В той же час країни ЄС забезпечують 75 % прямих іноземних інвестицій та 25 % капіталу банківської системи України. Основними причинами цього є переваги залучення інвестицій, а також розміщення акцій та облігацій на європейських фінансових ринках, краща юридична захищеність фінансових трансакцій. Інвестування та залучення капіталу з ЄС до України визначається економічним та фінансовими мотивами, зокрема наявністю ринків збуту, ресурсним та технологічними можливостями України. Натомість, наприклад Росія, здійснює політично мотивовану політику заміщення імпорту багатьох видів продукції з України створенням власних виробництв (труби, залізничні вагони, газокомпресорне устаткування та інше).

Найбільші темпи зростання прямих іноземних інвестицій в Україну відзначається з Кіпру після 2006 року, тобто після приєднання країни до ЄС. Основними факторами такого випереджаючого зростання є наступні: 1) кращий захист фінансових активів та інвестицій на Кіпрі після приєднання до ЄС; 2) Кіпр використовується як юридично країна походження інвестицій західними та російськими компаніями та банками, наприклад, глобальний інвестиційний банк Креді Свісс Ферст Бостон Україна, що належав до швейцарської банківської групи, але формально власність була оформлена через дочірню структуру на Кіпрі (припинив діяльність у 2007 році), або Альфа Банк Україна, афілійований до Альфа Банк Росія але юридично володіння ним здійснюється через афілійовану структуру на Кіпрі, та інші; 3) використання як джерела кредитування та реінвестування корпоративних фінансових активів, кінцевими бенефіціарами яких є українські компанії та приватні особи, в Україну.

Таким чином, торговельні та фінансові зв'язки України є асиметричними щодо СНД та ЄС. Слід відзначити, що фінансові та інвестиційні потоки мають більш суттєве значення для формування стратегії структурних змін та довгострокового зростання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З точки зору залучення інвестицій, зовнішнього фінансування та технологій, Україні доцільно застосувати асиметричні пріоритети участі у зонах вільної торгівлі. Створення зони вільної торгівлі України з Європейським Союзом повинно мати пріоритетом саме довгострокові стратегії, розширення інвестиційно-фінансових можливостей. Певна форма участі у зоні вільної торгівлі в рамках СНД повинна сприяти розширенню торгівлі конкурентоздатними товарами українського експорту, особливо продовольства, якісного металу та високотехнологічного машинобудування.

Основними інституційними та регуляторними аспектами розвитку фінансових зв'язків в рамках ЗВТ можна вважати наступні:

- гармонізація банківського та фінансового регулювання;
- поширення міжнародних технологій та стандартів банківських та фінансових трансакцій;
- ефективний доступ до міжнародних електронних платіжних та фінансових торговельних систем;
- взаємний доступ фінансових інституцій на ринки країн ЗВТ.

Для України важливим є не тільки визначення торговельних результатів участі у зонах вільної торгівлі, але комплексний аналіз та прогнозування впливу ЗВТ на модернізацію національної економіки на основі інновацій, зростанні її конкурентоздатності, покращення клімату для ведення бізнесу та інвестицій. Важливе значення для цього повинно мати використання потенціалу створюваної зони вільної торгівлі з Європейським Союзом для розширення доступу на європейський та глобальний фінансові ринки, розвитку інвестиційної та виробничої кооперації.

Список використаних джерел

1. Платіжний баланс і зовнішній борг України 2013 рік. – Національний банк України, 2014. http://www.bank.gov.ua/Balance/PB/2012/aPB_2013.pdf
2. Baldwin, R. (ed.), The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects. / R.Baldwin – London: CEPR – 2009.
3. Baier, S., Bergstrand, J. Do free trade agreements actually increase members' international trade? / S.Baier, J.Bergstrand // – Journal of International Economics – 2007 – No. 71 (1), – P.72–95.
4. Bhagwati, J. Termites in the Trading System. How Preferential Agreements Undermine Free Trade. / J.Bhagwati – Oxford, Oxford University Press, 2008.
5. Cheong D. Methods for Ex Post Economic Evaluation of Free Trade Agreements. / D. Cheong // – ADB Working Paper Series on Regional Economic Integration. – Asian Development Bank, 2010.
6. International Monetary Fund. World Economic Outlook Update. January 2012. – IMF, Washington, 2012 – www.imf.org/weo/2012.
7. IMF International Financial Statistics. – Washington, International Monetary Fund. – Mode of access: <http://www.imfstatistics.org/imf/>.
8. Karacaovali, B., Limao, N. The clash of liberalizations: preferential vs. multilateral trade liberalization in the European Union. / B.Karacaovali, N.Limao // – Journal of International Economics, – 2008, No. 74(2), – P. 299-327.
9. Mayda, A., Steinberg, C.. Do South-South Trade Agreements Increase Trade? Commodity-Level Evidence from COMESA /A.Mayda, C.Steinberg // – IMF Working Paper, - 2007, No. 07/40.
10. Nilsson, L., Matsson, N. Truth and Myths about the Openness of EU Trade Policy and the Use of Eu Trade Preferences. / L.Nilsson, N.Matsson // – Brussels, European Commission Directorate General for Trade Working Paper – 2009.
11. UNCTAD Trade and Development Report 2007: Regional cooperation for development' – Geneva, UNCTAD, 2007.
12. World Bank Global Economic Prospects 2005: Trade, Regionalism and Development. – Washington, World Bank= 2005.

В. Шевченко, канд. екон. наук, доц.
 Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТОРГОВЫХ И ФИНАНСОВЫХ СВЯЗЕЙ В ЗОНАХ СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ

В статье рассмотрены различные модели договоров о свободной торговле (ДСТ) и зон свободной торговли (ЗСТ), определен комплексный к их структуре и результатам в условиях нестабильности глобальной экономической среды. Осуществлена типологизация моделей зон свободной торговли и видов финансовых связей между странами. Обоснованы подходы к определению оезультативности зон свободной торговли. Установлено, что для ЗСТ транзитивных экономик характерным является концентрация торговых потоков участников, тогда как финансовые и инвестиционные связи осуществляются преимущественно с развитыми странами. Определены основные направления повышения результативности финансовых связей в зонах свободной торговли.

Ключевые слова: договоры свободной торговле, зоны свободной торговли, международные торговые потоки, международные финансовые связи, международное движение капитала, банковская интернационализация.

V. Shevchenko, PhD in Economics, Associate Professor
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

INTERACTION OF TRADE AND FINANCIAL LINKAGES IN THE FREE TRADE ZONES

Different models of free trade agreements (FTA) and free trade zones (FTZ) are considered in the article, argued the complex approach to their structures and results under unstable global economic environment. The typology of the free trade zones models and financial linkages types between countries have been developed. Approaches to the results of the free trade zones have been argued. It has been discovered that for the free trade zones of transitional countries the prevailing are trade flows concentration whereas financial and investment linkages are acting with developed countries. The main directions of increasing of the financial linkages results in the free trade zones have been discovered.

Keywords: free trade agreements, free trade zones, international trade flows, international financial linkages, international capital flows banking internationalization.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics., 2014; 10(162): 30-34
 УДК 316.77:659.1
 JEL M37

Н. Кочкіна, канд. екон. наук, доц.
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКЛАМНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНТЕРАКТИВНОМУ ПРОСТОРИ

У статті виявлено тенденції розвитку рекламних комунікацій у глобальному інтерактивному просторі через аналіз чинників їх функціонування та дослідження мотивації вірусної аудиторії. Визначено рівень поширення інтерактивних технологій у сучасному інформаційному просторі та динаміку росту ринку інтерактивної реклами. Виявлено популярність соціальних мереж як основного джерела вірусних повідомлень. Досліджено мотивацію глядачів YouTube, які забезпечують резонансність викладеного у каналі відео шляхом його перегляду та ретрансляції.

Ключові слова: маркетингові комунікації, Інтернет-реклама, вірусні комунікації.

Постановка проблеми. Розширення масштабів використання інтерактивних технологій у глобальному інформаційному просторі стимулює зростання популярності інтерактивних інструментів маркетингових комунікацій. Рекламна активність суб'єктів споживчих ринків переміщується в Інтернет, свідомством чого є сталий зростаючий тренд рекламних витрат у цьому каналі комунікацій. Зростання популярності відео онлайн реклами разом зі збільшенням відвідуваності соціальних мереж обумовлює збільшення ефективності нетрадиційних методів комунікацій. Вони спрямовані на досягнення вірусності комунікаційних повідомлень шляхом їх ретрансляції самими глядачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження нетрадиційних вірусних комунікаційних технологій є достатньо новою й відповідно слабо дослідженою проблематикою. Дані питання розглядаються зару-

біжними фахівцями: Д.Алсопом, П.Еклером, Р. Фергюсоном, Д.Голденбергом, А.Каікаті, С.Годіном, Р. Уілсоном та іншими Сучасним напрямом розвитку та національній специфіці міжнародної реклами присвятили свої дослідження А.К.Боковіков, І.Л.Вікеннтъев, І.В. Крилов, А.Н.Лебедев, В.Матвієнко, В.Л.Музикант, Г. Почепцов, І.Слісаренко, А.Старостіна, Є.Ромат. Проте динамічність ринку вірусних комунікацій вимагає постійного моніторингу соціально-культурного середовища з подальшою адаптацією рекламних стратегій. Це потребує проведення первинних досліджень глобального комунікаційного простору з огляду виявлення чинників його функціонування та мотивації цільової аудиторії. Отже **метою** даної статті є виявлення тенденцій розвитку рекламних комунікацій у глобальному інтерактивному просторі через аналіз чинників їх функціонування та дослідження мотивації цільової аудиторії.

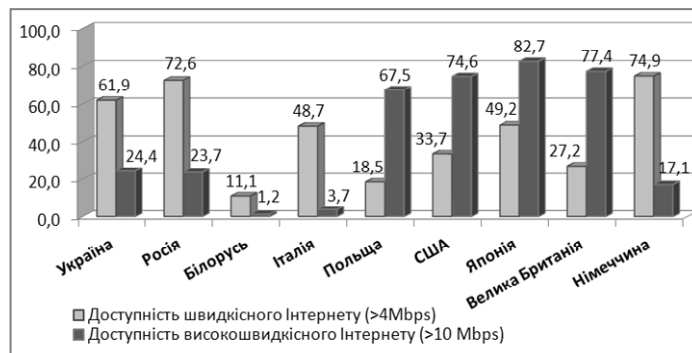

Рис. 1. Доступ до мережі Інтернет по країнах: 2013 р., %

Джерело: розроблено за даними Akamai Intelligent Platform [1]